

О.С. ПЕРЕДЕРІЙ*Харківський національний університет внутрішніх справ*

УДК 351.74:340.11(4-15)

ПОЛІЦІЯ В МЕХАНІЗМІ ДЕРЖАВ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї¹

З позицій загальнотеоретичного аналізу визначається місце поліції в механізмі держав континентальної правової сім'ї на прикладі Франції, Німеччини, Польщі. Увага акцентується на особливостях положення даного органу в системі органів виконавчої влади зазначених держав.

На момент підписання Маастрихтського Договору (1992 рік) держави-учасниці Європейського Союзу офіційно визнали, що однією з головних умов, якій має відповідати будь-яка країна, котра претендує на членство в ЄС, є ефективний захист прав і свобод її громадян та дотримання принципу правової держави (ст.6 зазначеного документу). В процесі європейської інтеграції України завдання ефективного захисту державою прав і свобод людини та громадянина набуває значення стратегічної мети та вимагає від держави переходу на західноєвропейські стандарти у діяльності правоохоронних органів взагалі та міліції зокрема.

В контексті зазначеного міліція України потребує комплексного реформування, яке має початися з оновлення чинного законодавства, що регламентує діяльність даного органу. Проте комплексним реформам повинно передувати напрацювання та накопичення вітчизняними фахівцями якісної теоретичної наукової бази, що містить відповідні систематизовані інформаційні дані стосовно правового статусу поліції у розвинених країнах Західної Європи.

Правова система України за більшістю ознак належить до родини континентальної правової сім'ї, тобто має багато спільного з відповідними країнами з огляду на становлення та розвиток багатьох державно-правових інститутів і явищ, в тому рахунку й поліції (міліції). Тому з практичної точки зору всебічне наукове дослідження поліції у тих високорозвинених країнах Європи, правова система яких подібна до правової системи України (Франція, Німеччина, Польща), набуває наразі для вітчизняних науковців особливої актуальності, оскільки Україна намагається досягти рівня розвитку західноєвропейських країн.

Аналіз наукових розробок вітчизняних вчених та публікацій в юридичних виданнях свідчить про відсутність сьогодні в Україні комплексних наукових досліджень щодо визначення статусу поліції в державному механізмі країн Західної Європи. На теренах Російської Федерації розвідці кола питань, які стосуються ролі та місця поліції в державному механізмі західноєвропейських країн досліджували такі вчені, як Б.С. Крилов, Г.С. Меркулов, О.В. Губанов, І.А. Горшенева, О.В. Мелехін, І.П. Антонов та

інші. Серед українських науковців слід виділити О.В. Тюрину, І.В. Бондаренко, Н.П. Матюхіну, А.Т. Комзюка, О.С. Проневича тощо. Проте, детальна наукова розробка даної проблематики на теренах України лише започатковується.

Метою статті є дослідження і визначення місця поліції як органу влади, який входить у структуру державного механізму таких країн, як Франція, Німеччина, Польща. Висвітлення саме цього питання, на наш погляд, має стати першочерговим етапом проведення вітчизняними фахівцями комплексних наукових досліджень поліції окремих країн Західної Європи. Її новизна полягає в авторській тезі щодо невід'ємності поліції в механізмі держав.

Поняття "місце" означає простір, що зайнятий чим-небудь, на якому щось відбувається або положення, що займає що-небудь серед чого-небудь [1, с.350]. Відповідно, визначаючи "місце поліції в механізмі держав", необхідно з'ясувати, по-перше, чим є механізм держави як інституція взагалі та яка його загальна структура; по-друге, що являє собою поліція – державний орган, як частина структури механізму держави, чи утворення, що існує в державі окремо.

Визначаючи сутність терміну "механізм держави", доцільно зауважити, що у сучасних наукових юридичних джерелах зустрічається значна кількість його дефініцій. Пояснюється це наявністю багатьох можливих наукових аспектів розуміння даної категорії та широким її застосуванням в теоретико-правовому понятійно-категоріальному просторі.

Механізм держави зазвичай розглядається через призму здійснення державою функцій по управлінню суспільством. Приміром, М.В. Цвік визначає механізм держави як сукупність державних органів, установ, підприємств та інших державних інституцій, за посередництвом яких практично здійснюються завдання й функції держави [2, с.589]. На думку В.В. Копейчикова, механізм держави являє собою систему всіх державних організацій, що беруть участь у здійсненні завдань і функцій держави [3, с.30]. Відповідно до точки зору О.Ф. Скакун, механізм держави являє собою цілісну ієрархічну систему державних органів, які здійснюють державну владу, а також установ, підприємств, організацій, посередництвом яких виконуються завдання й функції держави [4, с.94]. О.В.

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: канд. юрид. наук Шульга А.М. (ХНУВС).

Зайчук тлумачить механізм держави як систему нормативно-визначених, взаємодіючих органів та організацій держави, створених для реалізації її завдань і функцій та наділених спеціальними повноваженнями у відповідній сфері діяльності [5, с.146]. Ми вважаємо, що визначення, яке пропонує О.Ф. Скакун, є найбільш прийнятним. Наведений огляд різних підходів до визначення поняття механізму держави вказує на те, що наразі загальноприйнятого визначення поняття “механізм держави” в юридичній науці поки що немає, але, разом із тим, дана дефініція має самостійне значення у понятійно-категоріальному апараті теорії держави і права.

Сутнісне розуміння поняття “механізм держави” можливе за умови з’ясування загального призначення даної інституції в державі та визначення його структури. Складність розуміння поняття “механізм держави” обумовлена тим, що структура механізму сучасної держави (зокрема Франції, Німеччини, Польщі) відрізняється високим ступенем складності, багатоманітністю органів та установ, які входять до його складу. Структуру механізму держави складають різні за своєю конкретною характеристикою види державних інституцій.

По-перше, у складі механізму держави слід виокремлювати апарат держави, який складається із сукупності державних органів, як найбільш специфічну і важливу для практичної реалізації функцій держави його частину [2, с.118]. Основним призначенням апарату є реалізація завдань та функцій держави. Другим елементом структури механізму держави є державні підприємства, установи й організації, які займаються виробничою та невиробничою діяльністю, спрямованою на забезпечення належного функціонування апарату держави. Деякі вчені виділяють, як складову механізму держави, ще один елемент – організаційні та фінансові кошти [4, с.95].

Державний апарат Франції, Німеччини, Польщі є головним складовим елементом державного механізму і являє собою складну систему вищих та місцевих органів державної влади, за допомогою яких здійснюється загальне управління суспільством. Дане утворення формується і функціонує відповідно до низки специфічних принципів, що являють собою законодавчо визначені відправні засади, які мають статус регулятивних вимог щодо основних параметрів організації і функціонування державного апарату з метою найбільш ефективного виконання функцій та завдань держави [2, с.121]. Одним з найважливіших таких принципів є принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу, судову, що закріплено відповідним чином у ст.16 Декларації прав та свобод людини і громадянина від 26.08.1789 року (яка є складовою частиною Конституції Французької Республіки), ст.20 Основного закону ФРН, ст.10 Конституції Польщі. Даний принцип визначає в цілому всю організацію і діяльність державного апарату [6, с.156].

Структура апарату зазначених держав, відповідно до принципу поділу влад, представлена трьома специфічними підсистемами державних органів – органами законодавчої, виконавчої, судової влади. Підсистему органів виконавчої влади апарату держави уособлює уряд (у Франції офіційна назва уряду - “Уряд”, у ФРН - “Федеральний уряд”, у Польщі - “Рада Міністрів”) і підпорядковані йому державні органи. Правове положення урядів Франції, Німеччини, Польщі закріплюється, перш за все, в Конституціях даних держав (Розділ III Конституції Французької

Республіки, Розділ IV Основного Закону ФРН, ст.146 Конституції Польщі). Уряд здійснює верховне політичне керівництво і одночасно загальне управління справами всієї держави [7, с.266].

До складу уряду Франції, Німеччини, Польщі входить окремий центральний орган виконавчої влади, який здійснює державне управління в галузі внутрішніх справ і якому підпорядковується поліція. Такий орган у більшості держав узагальнено називається Міністерством внутрішніх справ (МВС). У Франції офіційна назва такого міністерства - Міністерство внутрішніх справ Французької республіки, у ФРН – Федеральне міністерство внутрішніх справ Федеративної Республіки Німеччина, у Польщі - Міністерство внутрішніх справ та адміністрації республіки Польща. МВС очолюється спеціально призначеною посадовою особою - міністром внутрішніх справ, який є членом уряду і здійснює загальне керівництво поліцією. В Україні, відповідно до ст.7 Закону України “Про міліцію”, міліція підпорядковується МВС України. Формально, поліція, як інститут виконавчої влади, входить до структури МВС цих держав та є найбільш чисельним правоохоронним органом у даних країнах.

У Франції, Німеччині, Польщі поліція займає особливе місце в підсистемі органів державної виконавчої влади. Особливість її положення полягає у тому, що, з одного боку, як формування виконавчої влади, вона повинна бути інструментом реалізації політики держави в питаннях охорони громадського порядку і боротьби зі злочинами та іншими видами правопорушень, що визначено в актах національного законодавства Франції, Німеччини, Польщі. З іншого боку, як державне утворення, поліція покликана захищати безпеку та протистояти негативним явищам у суспільстві [8, с.17]. Так чи інакше, поліція, як інститут виконавчої влади, є основною силою по підтриманню правопорядку та забезпеченню внутрішньої безпеки держави та суспільства [9, с.210].

Отож, узагальнюючи вищевикладене, ми прийшли до висновку, що в механізмі таких держав континентальної правової сім’ї, як Франція, Німеччина, Польща, поліція є невід’ємною складовою частиною системи органів виконавчої влади, як елемента державного апарату. Спільною рисою для вище згадуваних країн континентальної правової сім’ї є те, що, формально, поліція, як самостійний державний орган, належить до підсистеми органів виконавчої влади, які знаходяться в безпосередньому підпорядкуванні спеціального вищого галузевого органу виконавчої влади - Міністерства внутрішніх справ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70000 слов /Под ред. Н.Ю. Шведовой. -М.: Русский язык, 1991. -917 с.
2. Загальна теорія держави і права /За ред. М.В. Цвіка. -Х.: «Право», 2002. -432 с.
3. Правознавство: навчальний посібник /За ред. В.В. Копейчикова. -К.: Юрінком Інтер, 2000. -640 с.
4. Теорія государства и права /Под ред. О.Ф. Скакун. -Х.: «Консум», 2000. -707 с.
5. Теорія держави та права. Академічний курс: Підручник /За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. -К.: Юрінком Інтер, 2006. -688 с.
6. Горшенева И.А. Полиция в механизме современного демократического государства: Учеб. пособие /Фонд

содействия правоохранительным органам «Закон и право». -М.: Юнити-Дана, Закон и право, 2004. -174 с.

7. Конституционное право зарубежных стран: Учебник /Под ред. М.В. Баглая. -М.: НОРМА, 2001. -832 с.

8. Комзюк А.Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: Дис... докт.

юрид. наук: 12.00.07 /НУВС. -Харків, 2002. -408 с.

9. Антонов И.П. Полиция в механизме государства (На материалах ФРГ): Дисс... канд. юрид. наук. -М., 1999. -261 с.

Надійшла до редколегії 19.10.2006

ПЕРЕДЕРИЙ А.С. ПОЛИЦИЯ В МЕХАНИЗМЕ ГОСУДАРСТВ КОНТИНЕНТАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СЕМЬИ

С позиции общетеоретического анализа определяется место полиции в механизме государств континентальной правовой семьи на примере Франции, Германии и Польши.

***

PEREDERIY A.S. POLICE IN THE MECHANISM OF THE STATES IN CONTINENTAL LEGAL FAMILY
From the positions of general theoretic analysis the article determines the place of the police in the mechanism of the states of continental legal family on the examples of France, Germany and Poland.

С.Г. СЕРЬОГІНА

канд. юрид. наук, доц.

Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого

УДК 340.15(37)

РЕСПУБЛІКАНСЬКА ФОРМА ПРАВЛІННЯ В ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ ТЕОРІЇ Й ПРАКТИЦІ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ

У державно-правовому аспекті проаналізовано форму правління у Давньоримській державі після повалення рексів. Здійснено аналіз місця й ролі народних зборів, сенату і магістратів в інституційно-функціональній організації влади Римської Республіки. Зроблено висновки щодо специфічних рис, які характеризували форму правління Стародавнього Риму до епохи домітану.

Основи республіканської форми правління були закладені в давньогрецьких державах-полісах. Однак, попри всю розвиненість державного механізму, їхня форма правління не отримала більш-менш повного й чіткого формально-юридичного закріплення. Принаймні, про таке закріплення сучасній історичній науці не відомо. Відповідно, безумовний пріоритет в юридичному оформленні республіканських інституцій серед античних держав традиційно визнається за Стародавнім Римом. Тому з'ясування державно-правових характеристик республіканської форми правління у Стародавньому Римі є вельми актуальним як з точки зору еволюції окремих республіканських інституцій, так і в аспекті витоків сучасного республіканізму в цілому.

Держава і право Стародавнього Риму були і залишаються предметом прискіпливої уваги багатьох істориків, а бібліографія з даної проблематики налічує сотні, якщо не тисячі, найменувань. Серед дослідників даної проблематики – такі видатні вчені, як К. Белох [1], П. Віллемс [2], Е. Гіббон [3], Ж. Ергон [4], Т. Моммзен [5], Б. Нібур [6], Х. Скаллард [7], Е. Херцог [8], А. Швевлер [9] та ін. Істотний внесок у дослідження античної історії внесли й вітчизняні науковці, серед яких М.П. Боголепов [10], С.І. Ковальов [11], Н.А. Машкін [12], Л.І. Маяк [13], А.І. Немировський [14], І.В. Нетушил [15], Ф.М. Нечай [16], Й.О. Покровсь-

кий [17] та ін. Однак переважна більшість згаданих досліджень мають суто історичний або, принаймні, історико-правовий характер і не можуть бути повною мірою застосовані в сучасній конституційно-правовій теорії та практиці. Тому метою даної статті є з'ясування сутнісних характеристик республіканської форми правління на прикладі Давньоримської республіки, з якої, власне, і розпочалося державно-правове оформлення республіканських установ в усьому світі. Наукова новизна даної статті полягає як у самій постановці проблеми, так і в застосуванні аналізу давньоримської форми правління через призму категорій і концепцій сучасного конституціоналізму.

Розпочинаючи наше дослідження, одразу відзначимо, що Римська республіка виникла декількома століттями пізніше від афінської та інших давньогрецьких республік, а тому, звісно, сприйняла їхній досвід. Світогляд давньоримської громади був похідним, консолідованим із засад давньогрецьких міст-полісів та етрусських общин. Адже Рим мав міцні зв'язки з давньогрецькими полісами, і не тільки торговельні чи культурні, але й політико-правові. Яскравим прикладом цього є передісторія створення геніальної пам'ятки давньоримського права – Законів XII таблиць, коли у 300 р. до н.е. троє патрициїв були відправлені у Грецію для ознайомлення з тамтешнім законодавством